

Watching the Watchers

ALEXANDRU BĂLĂSESCU

One of the most important rights gained by Romanians after '89 was the right of being a TV-watcher. The way to a "society of consume" goes through a stage of education of voyeurism, because first of all we are images consumers. The whole system of communication in Romania has changed in a way or other, and one of the "hottest" news was the cable TV-system. This system brings with him different changes at different social levels, but the level of individuals and family is one that interested us most. Because there are hand-books to teach us how to plug in the TV-set, but there are no hand-books about the social use of it.

PRIVINDU-I PE TELESPECTATORI

Motto: "Do you know that we are ruled by TV?"
Jim Morrison - An American Prayer

Mirajul bombardamentului cu electroni

T eleviziunea este mai mult decât o cucerire tehnică, iar televizorul este o prezență vie în spațiul pe care il ocupă și îl populează - sensul acestui cuvânt nefiind nici propriu, nici figurat. În fapt utilizatorul este cel care hotărâște gradul de figurativitate al "populației" cu personajele micului ecran. Modul de utilizare socială al televizorului nu este prescris de fișă tehnică a acestui aparat. Rămâne la latitudinea beneficiarului hotărârea asupra statutului conferit aparatului și implicit asupra felului în care beneficiar este spectator.

Particularitatea imaginii televizate, evidențiată de René Berger (1983), este lipsa caracteristicilor unei reprezentări: suport spațial, forme pentru a-l umple și reguli de asamblare ale acestora, timp mai lung sau mai scurt necesar decodificării, "într-un cuvânt fixitatea mesajului necesară reproducerei." (p. 89) Mesajul este transmis și modul de decodificare diferă substantial de prelucrarea "clasică" a mesajelor reproductive și reproductibile. Asupra informației transmise în acest mod nu se mai poate reveni, asumarea (non)veridicității ei făcându-se instantaneu. În cel mai bun caz se poate reveni printr-o post-rationalaizare asupra memoriei - ce altceva decât joc al imaginatiei (?).

Receptarea și decodificarea mesajului se face printr-o îmbinare "sinestezică" a stimulilor într-o manieră

ce variază de la individ la individ. Audiovizualul acționează simultan asupra celor două sisteme de recepție principale. Illuzia realității este dată tocmai de calitatea controlului pe care acești doi senzori o permit asupra mediului. În acest caz nu numai că mediumul este mesajul, dar acesta din urmă crează un mediu iluzor care fascinează și deopotrivă dezgustă.

Se vorbește des despre "delirul liber-consumit" ca fiind procesul prin care spectatorul acceptă identitatea personajului jucat într-o piesă de teatru sau într-un film ca fiind reală, dublată de ignorarea identității reale a actorului. Este vorba despre crearea unei realități imaginare - numită în continuare "imaginari real" - asumată fără reflectări, absorbită și furnizoare de emoții. Cine nu a râs de răspunsul elevului la întrebarea "Cine a fost Mihai Viteazul?" "Amza Pellea." - dovedă clară a modului în care imaginarii reali înlocuiesc realul istoric dar, în același timp, măsură a neparticipării copilului și a disocierii sale de "delirul liber-consumit". În fapt televiziunea este folosită ca mijloc de evaziune în imaginari, într-un mediu al gratuității (unde orice este posibil și autosuficient) la care accesul este cvasigratuit.

Televiziunea nu transmite însă numai filme ci și o serie de alte evenimente - unele reale - anulând și în același timp recreând spațiu și timp. În acest fel se șterg orice fel de granițe spațio-temporale între telespectator și "spectacol", timpul și spațiul evenimentului transmis dând buzna în cameră. Întâmplările de pe ecran sunt percepute mai "aproape" decât ceea ce se petrece în camera vecină sau la câțiva zeci de metri mai departe, pe stradă. În ce fel este "modificat" individul de acest fapt? Nu ne preocupă (cel puțin aici) apariția "cosmocefalului" lui René Berger (1983) sau schimbări la un astfel de nivel, nici massificarea de care vorbește Serge Moscovici (1995). O altă transformare are loc însă în România actuală: *crearea unui spațiu al diversității prin intermediul*

televizunii. Până în 1989 programul TV era consacrat aproape exclusiv - mai ales în ultimii ani ai regimului comunist - sferei puterii. Nevoia alternativei era soluționată prin recepționarea programelor din țările vecine. Rezultatul: "bulgarizarea" telespectatorului român. În schimbările survenite după '89 semnificativă a fost apariția și "institutionalizarea" televiziunii prin cablu.

Familia în fața diversității

Oare R. Berger avea dreptate când afirma că "...televizorul restructurează familia mai imperios decât ar face-o moravurile"? Televiziunea prin cablu permite recepționarea unui număr mare de programe străine publice și private. Așa cum aminteam înainte fluxul de informații televizate crează multiple spații audiovizuale folosite în diferite moduri de consumatorii lor. Numeroasele posturi TV transmit în același timp filme sau evenimente sportive, actualități politice sau programe pentru copii, dezbateri pe teme culturale sau emisiuni-concurs. În cadrul familiei varietatea preferințelor este pe măsura varietății programelor. Simultaneitatea transmisiunilor dublată de diversitatea ofertei apasă asupra telespectatorului împingându-l spre opțiune. McLuhan (1983) spunea despre televiziune că favorizează o participare profundă, încadrând-o în același timp în categoria mediilor *cool* (reci). În acceptarea sa mediile *cool* angajează într-o mai mare măsură receptorul în decodificarea și înșuirea mesajului. "Înainte de a se constitui în mesaje, comunicația constă în punere în contact" (Berger, 1978, p. 295). Telespectatorul acceptă probabil să exploreze și să participe numai la evenimente pe care le poate înțelege - afectiv înainte de rațional - pentru că participarea să solicite în primul rând capacitatea de transpunere emoțională. Preferințele se diversifică din aceasta

cauză. În cadrul aceleiași familii este foarte probabil să existe divergențe cu privire la emisiunile de urmărit. Simultaneitatea lor și bogăția ofertei sunt elemente cărora membrii familiei trebuie să le facă față. Reglarea unei astfel de situații se poate face prin *ritualizare*, prin acorduri tacite cu o dinamică internă specifică, negociate continuu în cadrul comunității. Aceasta este acceptiunea termenului de ritualizare folosit în expunere. Procesul duce la instituirea - pe lungă sau scurtă durată - unui obicei ce trebuie să fie respectat, așa cum se va vedea în continuare, atât timp cât satisfac funcțiile pentru care a fost creat. Termenul folosit pentru a desemna aceste obiceiuri este cel de *ritual* în sensul de practică repetitivă și repetată a comunității. Prin intermediul ritualurilor individul își asigura o imagine coerentă asupra lumii, ordonând existența. "Ritualul se prezintă ca bază a pactului ce regleză fiecare interacțiune și, în particular, fiecare interacțiune comunitară. În fapt, în toate societățile, prezența unei dimensiuni rituale este indicele unui acord tacit, ... în acceptarea regulilor și normelor comunității în cauză." (A. Negri et al., 1990, p. 63). Grupul familial este pus în fața unui spațiu al diversității (creat de programele TV variante) din care lipsesc "frontierele naturale", temporale: emisiuni diferite sunt transmise simultan. Granițele instituite în mod natural de succesiunea temporală sunt șterse, creând astfel un spațiu neasamblat, dar a cărui cerință de ordonare este imperioasă. În acest context este posibil ca ritualizarea "consumului TV" să institue noi granițe în ansamblul simultaneitații programelor și al spațiului diversității astfel creat.

Studiul de față dorește să surprindă particularitățile legate de ritualurile de "consum" ale programelor TV. Metoda de investigație principală a fost interviul intensiv non-directiv. Alături de interviu a fost folosită și observația directă. Sistemul televiziunii prin cablu era introdus de

curând (aproximativ 2 ani) - timp suficient de lung pentru a permite acomodarea, dar destul de scurt pentru a nu-i șterge caracterul de noutate.

Forță mediatică/ putere mediată

"Televizorul este ceva la care ne uităm mai mult de când există televiziune prin cablu și ai posibilitatea mai mare să vezi" (F. 48 ani). Fiecare descoperă însă că preferințele sale nu coincid cu cele celorlalți. Există diferențe, banal dar surprinzătoare, legate de sex sau vârstă. În acest caz este evident necesar să se dezvolte strategii ce vin să rezolve situația nou creată. În general soluțiile adoptate au tentă ritualică sau tind să se constituie în ritualuri odată admise ca atare, pe de o parte datorită caracterului lor repetitiv, pe de altă parte ca formă în sine de organizare a vieții cotidiene, în cazul abordat ritualizarea venind să ordoneze realitatea sensibilă. Dinamica sa institue granițele necesare în acest spațiu al diversității individuale. Acestea sunt de natură temporală și spațială: temporală când se negociază timpul din fața micului ecran al fiecărui membru al familiei, spațială atunci când numărul televizoarelor o permite.

În primul caz se crează o succesiune negociată continuu (eg. "ei știu preferințele mele și când mă uit la un film sau emisiune, renunță în favoarea mea"). Se institue un "orar" de vizionare respectat de către toți dar cu posibilități de schimbare conjuncturale. Fiecare își definește un timp propriu de vizionare, în funcție de opțiuni și în interdependență cu alegerile celorlalți. În cadrul acestei "hărți temporale" a familiei granițele sunt flexibile, iar când negocierile esuează se recurge nu rareori la argumentul autoritatii. Interacțiunile în cadrul comunității familiale se regleză prin reașezarea continuă a

frontierelor temporale între individualitățile ce o compun. Aceasta în măsura în care fiecare se definește, în situația dată, în funcție de emisiunea/programul preferat. Astfel se afirmă existența *ca întreg*, aparent paradoxal, a familiei. Televiziunea impune un anumit gen de raportare în care nivelul identitar al consumatorului este implicat nemijlocit, lucru ce ne permite să afirmăm că negocierile amintite au o dată în plus o semnificație mai profundă. Sistemul mediatic se constituie ca element central în viața familiei, astfel că reglajul interacțiunilor familiale se face și prin intermediul ritualizării consumului TV. Aceasta reliefază nu în ultimul rând și "forța", amplitudinea impactului pe care mass media în general și televiziunea în special o are asupra indivizilor.

Toți membrii familiei au, în principiu, drepturi egale în accesul la programele de televiziune. Nuanțe prohibitive apar când aparatul TV este amplasat în camera unuia dintre membrii familiei (părinților). Controlul asupra accesului este în acest mod mult mai accentuat, între anumite ore fiind imposibil ca ceilalți membri ai familiei să poată urmări emisiunile TV. Autoritatea parentală își găsește astfel forme de exprimare la acest nivel al relațiilor. Copiilor le este imposibil să urmărească emisiunile difuzate noaptea: "Sunt lucruri pe care nu e bine să le vadă." Televizorul este incontestabil un instrument cu rol central în socializare, iar interzicerea accesului la anumite programe o strategie în cadrul acestui proces. Nu este însă locul unei discuții asupra acestui subiect, al influenței pe care un mod sau altul de utilizare al TV-ului îl are în procesul de socializare, subiect de altfel interesant.

Mobilierul este așezat încât, din nou, întreaga familie să aibă simultan posibilitatea de a urmări emisiunile. Logica amplasării televizorului în altă cameră decât cea de oaspeți este însă și de altă natură. Televizorul reclamă prezența telespectatorului iar o astfel de disponere

permite "conservarea" camerei de zi. Grijulie, d-na O explică: "L-am pus aici cu intenția de a nu mai merge cu mizeria prin toate camerele, să am și eu o cameră bună." Totuși posibilitatea de a avea musafiri care să reclame prezența TV-ului nu este exclusă (eg.: "...avem cablul destul de lung și pot să aduc televizorul în sufragerie. Asta a fost și ideea pentru care l-am făcut așa.").

Telecomanda este un instrument de exercitare al raporturilor de forță. Cel care o deține poate hotără atât asupra programelor urmărite - în cazul în care nu există preferințe exprimate concret și "negociate" - cât și asupra felului în care sunt recepționate (intensitatea culorilor, a sunetului etc.). Chiar și când telecomanda este așezată la îndemâna tuturor de ea uzează cu precădere persoana care deține autoritatea în familie. Negocierea vizionării urmează aceeași logică a raporturilor de forță. Locurile telespectatorilor sunt prestabilite căci "ne-am ierarhizat într-un fel". Prioritatea sunt preferințele părinților, ei uzează în general de telecomandă, cele ale copiilor - cel puțin până la o vîrstă - situându-se în plan secund. (eg. "când numi place mie sau soțului, rămâne la aprecierea lor"). Urmărind "traectoria" realeului putem trasa trajectul autorității. Cât timp copiii sunt mici, unul din părinți - în general tatăl - deține controlul. Treptat telecomanda este transferată unuia din copii - de obicei băiatului cel mai mare: "Cât sunt ei plecați o jin eu (telecomanda). Dacă vine C., gata, o ia, el e șefu'." Este în realitate cerința de autodeterminare și preluarea responsabilității de către copil. Si această componentă a ritualului de consum media conține în sine semnificația "jocurilor de putere", mediate de către aparatul TV - devenit astfel dublu mediator: al mesajelor recepționate și al puterii la nivel familial. Centrandu-se pe comunicare ca fenomen social, sau mai degrabă ca esență a socialului, Maffesoli¹ remarcă faptul că, dacă în antichitate disputa filosofică

constituia pretextul comunicării, în perioada medievală predica religioasă iar în cea modernă disputa politică îndeplineau această funcție, în perioada actuală mass media este pretext al comunicării. Afirmația pare surprinzătoare dar, așa cum a fost arătat - și cum va reieși și în continuare - subiecte ale comunicării pot fi modelele de organizare și ierarhiile sociale ca și distribuția puterii de decizie - pentru că în ultimă instanță despre aceasta este vorba în problema releului de telecomandă.

Totul se petrece pe fondul dispariției mesei mari de mijloc. Aceasta, odinioară omniprezentă în camera de zi, din motive mai mult sau mai puțin explicite, nu mai este "de mijloc" decât ocazional: "când avem musafiri". Motivațiile sunt variate, fie pragmatice (eg. "...când ni s-a părut nouă că nu mai avem spațiu, am mutat-o") fie tributare modei (eg. "nu se mai poartă masă de mijloc"). De remarcat că, în general, schimbarea este de dată recentă, survenind - în cazurile studiate - după introducerea televiziunii prin cablu. Nu trebuie neglijată ideea că masa de mijloc impiedică vizionarea comodă a programelor TV, datorită dimensiunilor sale prea mari și a scaunelor adesea inconfortabile, proiectate pentru o sedere de scurtă durată. Mobilierul atât ca așezare - așa cum am menționat - cât și ca formă trebuie să corespundă cerințelor specifice, respectiv privitului la televizor. Creșterea importanței acestuia este unul din factorii care determină "marginalizarea" mesei de mijloc și punerea mai accentuată în valoare a fotoliilor sau canapelelor ce asigură o vizionare comodă. În același timp varietatea universurilor receptionate prin sistemul televiziunii prin cablu accentuează individualitatea și dorinta de individualizare a membrilor familie. În aceeași logică dispariția mesei de mijloc este văzută a fi "dorința de a sparge tiparele tradiției patriarhale pentru a asigura o mai mare libertate individuală și suplete" (Mihăilescu et al. 1994, p. 77). Nu televi-

ziunea prin cablu este cea care creează individualitate, dar o accentueză construind un nou spațiu de afirmare și exprimare a acesteia. Tendința de spargere a "tiparelor tradiției patriarhale" și accentuarea exprimării individuale apar firești și pe fondul transformărilor din societatea românească din ultimii ani.

Și totuși, ce rămâne în locul "mesei de mijloc"? Televizorul, a cărui vizionare comodă o împiedică. Coincidența preferințelor este însă din ce în ce mai rară. Cu toate acestea, fiecare membru al familiei are un loc prestabilit în fața micului ecran, loc care nu este ocupat nici în absența acestuia. Dispunerea spațială este și o expresie a formei de organizare socială la toate nivelurile de analiză posibile. În arhitectura unui oraș dar și în arhitectonica aranjării unui spațiu interior se pot descifra modelele organizatorice ale socialului, jocuri de putere sau ierarhizări ale actorilor. Este cazul să reamintim afirmația unui subiect referitor la locurile fixe² din fața televizorului: "ne-am ierarhizat într-un fel." Nu există nici o abatere de la această regulă: "Se știe clar, nu ocupăm locul unui altuia" ne spune foarte serios d-l A, deși momentele în care televizorul reunește întreaga familie sunt rare datorită preferințelor divergente păstrându-se astfel, cel puțin la nivel simbolic, celula familială nedivizată. Referința comună, televizorul, reunește prin absență, lăsarea liberă a locului celui absent constituind o recunoaștere a poziției acestuia în cadrul familiei. Dacă, până acum, "masa de mijloc" reclamă prezența tuturor, cel puțin în momentele în care se servea pranzul sau cina, televizorul reunește prezente potențiale. Mobilitatea temporală a membrilor tradusă prin absența reunirii acestora este compensată într-un fel la nivel simbolic de neocuparea locului rezervat fiecărui.

În aceeași ordine de idei, musafirii nu mai sunt primiți doar în jurul "mesei mari" - sau a ceea ce mai rămas din ea - ci și (în multe cazuri) "în jurul" televizorului

(chiar dacă scopul vizitei nu este vizionarea programelor). În situația în care camera de primire coincide cu cea în care se află TV-ul, acesta este un catalizator al discuțiilor (interacțiunilor). Televizorul *aprins* face parte din ambient chiar dacă funcționează fără sunor, afirmându-și existența prin imagine (observația este valabilă în toate cazurile investigate). Puterea persuasivă a imaginii este suficientă pentru menținerea semnificației și puterii aparatului TV de condensare a interacțiunilor sociale, acesta acționând ca referent permanent în cadrul discuțiilor, "perpetuu" pretext pentru comunicare.

"Libertatea individuală și supletea" sunt exprimate astfel prin ritualurile de consum mass media. Coeziunea patriarhală este înlocuită de coeziunea "liber consumător". Aceasta și în contextul asumării responsabilității individuale de către copii - la nivel simbolic, preluarea controlului prin telecomandă.

*

* * *

Ce se întâmplă însă când simultaneitatea temporală este rezolvată de instituirea unor granițe spațiale? Cu alte cuvinte, când există mai multe televizoare în familie? Al doilea și uncoi al treilea aparat apare odată cu introducerea sistemului de recepționare prin cablu, când situația economică o permite iar orice fel de negociere eșuează (eg. "noi ne uităm la ce vrem, voi la ce vrei, da' să nu mai veniți cu mărițială"). Necesitatea opțiunii personale este înțeleasă și luată în considerare (eg: "e bine ca fiecare să se uite la ce-i place"). De aici până la a face fiecare ce-i place nu este decât un pas. Decizia asupra vizionării este în totalitate individuală, punerea în contact nu mai este impiedicată de preferințe diferite. Televizorul devine un obiect de uz privat și individual, individualitățile sunt recunoscute ca atare, iar separarea lor spațială înlesnește afirmarea autonomiei. Flexibilitatea privitoare la locurile ocupate în

față micului ecran este practic nelimitată. În fapt această problemă nici nu se mai pune de vreme ce de un aparat uzează una până la maximum trei persoane. La orice nivel de analiză ne-am plasa, în cadrul oricărui tip de comunitate, spațiul folosit în comun este, dacă nu definitiv, cel puțin de natură să mențină la un anumit nivel coeziunea. Folosirea aceluiași televizor implică utilizarea chiar dacă succesivă, a aceluiași spațiu (cazul "un singur televizor"), cu rol indiscutabil în construirea unei anumite idei despre coeziunea familială. Acesta întărește ideea de relaționare directă cu ceilalți utilizatori - prin intermediul ritualizării legate de spațiul destinat folosirii comune -, autonomia menținându-se, așa cum am arătat, în limitele acceptării reciproce. Odată cu al doilea televizor, unul din spațiile importante comun-utilizabile și utilizate (camera cu televizorul) își pierde această calitate. De aici ideea de individualizare și autonomizare, datorată reducerii numărului de spații folosite în comun în cadrul familiei (rămân baia, bucătăria și culoarele de trecere).

*

* * *

În fapt frontierele temporale instituite prin negocieri successive reunesc sub o altă formă. Dinamica ritualurilor de negociere a orarului și de "consum TV" iau (și dau) naștere din (și) sentimentul(ui) comunitar familial. Granițele spațiale despart prin pierderea sentimentului de apartenență la ceva comun(itar) (în cadrul familiei - spațiul locuit.)

Nu mai suntem unu, nu mai sunt singur

"O rasă omenească trebuie să inventeze sacrificii egale cu ordinea cataclismică naturală ce o inconjoară." (Baudrillard, 1994, p. 8). Apariția unei noi dimensiuni în procesul comunicării - în

cadrul universului studiat - (televiziunea prin cablu) poate avea și are o dimensiune cataclismică: introducerea în cadrul domestic al unui spatiu al diversității (am văzut prin ce mijloace). Unitatea familiei să cum era ea gândită este amenințată în dimensiunea sa simbolică. Ca reacție la fenomen se dezvoltă ritualuri reglatoare și compensatoare, parte din ele prezентate mai sus.

Întreaga familie este reunită din ce în ce mai rar de emisiunile TV. Televizorul devine o prezență absentă în universul domestic. Fiecare membru al familiei se succede prin față micului ecran, având ca referință comună diferența. Diferența a universurilor individuale exprimată nu numai prin preferințe divergente dar și prin moduri diferite de a privi la TV (eg. "câteodată le-o iau eu (telecomanda) că tot timpul schimbă canalele"). Coeziunea familială nu mai poate fi menținută altfel decât prin acceptarea diferențelor care nu apar datorita fenomenului tratat, dar sunt relevante de acesta. Descoperirea și ulterior acceptarea celuilalt este înlesnită de prezența absentă a micului ecran care convertește diversitatea, facând-o "palpabilă". Uzul televizorului în familie tinde să treacă de la comunitar la individual - cu efectele mentionate - prin ritualurile prezентate. Acest fapt se incadrează în tendința de spargere a coeziunii patriarhale a familiei. Un alt indicator al acestui fenomen este dispariția mesei de mijloc (vezi și Mihăilescu et al., 1994) care se petrece, așa cum am arătat, odată cu apariția televiziunii prin cablu.

În paralel se observă o creștere a importanței televiziunii acționând ca substitut al experiențelor cotidiene. Mare parte a experienței publice este transferată în privat și "accesată" cu ajutorul TV-ului. (eg. "Înainte... mai ieșeam și în parc... acum n-am mai fost de când cu televizorul astă niciunde"). "Medierea mijloacelor de comunicare devine un substitut pentru experiența publică, limitând potențialul de

cunoaștere pe care această experiență îl dezvoltă despre sine" (Moscovici, 1995). Transformarea are un dublu sens: transformă publicul în privat - prin transferarea experienței publice în domeniul privat - și publicizează privatul, individualitățile devenind membri ai massei (cf. Moscovici), iar experiențele transmise prin intermediul televiziunii fiind și de ordin privat. În aceeași ordine de idei *televizorul (prin emisiunile transmise) pe lângă mijloc de comunicare devine "spațiu comunitar"*. Chiar dacă cel cu care este împărțit este de cele mai multe ori un "celălalt potențial/virtual".

Emisiunile sau programele urmărite constituie referințe comune în discuțiile cu prietenii, cunoștințele, contribuind la coeziunea (bazată pe asemănare), a grupurilor de apartenență. Dincolo de aceste evidențe se crează potențiale comunități globale sau comunități imaginare având aceeași raportare comună (programele sau emisiunile urmărite). Comunitățile "se revendică de la un teritoriu real sau simbolic ce poate consta la fel de bine într-o limbă, jargon sau religie" comune (Maffesoli, 1995). Teritoriul este în cazul nostru simbolic - raportarea la același program (gen de programe). Distanța fizică este anulată de apropierea simbolică, prin crearea unui fond comun de raportare cu și la ceilalți asemănători. A cere să vezi un anumit program înseamnă a revendică o anumită identitate. Se poate vorbi și de "spațiul" comun(itatii) real, convertit în *timpul* acordat vizionării sale. Apartenența *mediată* la comunități globale are forme difuze (eg. "- Stingeți televizorul când nu îl urmăriți?" "- Nu, îl las să meargă, mă simt mai liniștită așa.") Nimic nu este mai linișitor decât sentimentul apartenenței la un grup, fie el și imaginar sau potențial. În același timp și urmând aceeași logică, televizorul devine indispensabil "...în primul rând din cauza obișnuinței, ai unde să te retragi" (M. 57 ani). Aceste forme difuze ale globalismului sunt de altfel cele

mai răspândite. Ele apar într-o formă sau altă în toate cazurile.

Manifestarea concretă a acestui fapt este momentul întâlnirilor între prieteni pentru a urmări transmisiuni în direct, în special ale evenimentelor sportive. Aici se afirma ideea de participare indirectă colectivă la evenimente considerate prea importante pentru a fi urmărite individual (eg. "am prieteni care vin, ne vedem și creăm o sărbătoare vis a vis de chestia asta... o chestiune aşa, de alai." sau "o detensionare vis a vis de tensiunea creată de emisiunea respectivă"). *Nu evenimentul în sine este cel important, ci recepționarea sa instantanee, participarea minim mijlocită la grupul spectatorilor imediați.*

Telespectatorul este un "go-between" între grupul familial sau de prieteni și comunitatea imaginată mediatică. Deși comunicarea cu cea din urmă este unilaterală, ea este de natură narcisică individul acceptând sau nu interferențe în acest spațiu comunitar propriu. Rolul este mai mult sau mai puțin asumat, abilitățile de comunicare ale fiecărui își pot spune cuvântul. Dacă întâlnirile pot fi și sunt programate în funcție de emisiunile TV, (în treacăt fie spus, multe din întrevederile pentru interviuri au respectat orarul de vizionare, iar unele interviuri intrerupte în "punctul culminant" de începerea "serialului") apelurile telefonice sunt o situație imprevizibilă. Atitudinea față de acestea este variabilă, de la acordarea unei importante maxime (eg. "dacă sună telefonul îi acord atenție, e o chestiune care mă implică mai mult") până la minimalizarea acestora în raport cu televizorul (eg. "... intrerup, vin și spun ca să revină mai târziu

să pot să văd serialul"); trecând prin fază intermedieră de urmărire în paralel a emisiunii și a con vorbirii telefonice, (eg. "iau telefonul, vin cu el inco... vorbesc, da' cu ochii pe televizor").

Dacă unii preferă cristalizarea comunicării în jurul televizorului, primindu-și musafirii în prezența sa, alții trasează granițe fixe între grupul de prieteni și comunitatea mediatică. Metoda? Vitregirea sufrageriei de aparatul TV. Încăperea în care "fiecare dintre noi își petrece timpul de peste zi" este eliberată de prezența micului ecran. Musafirii nu mai sunt primiți în compania televizorului din motive bine intemeiate: "... eu am un principiu: să nu văd TV în sufragerie. Când vin musafirii toată lumea stă cu ochii în el și s-a dus conversație, s-a dus masa, s-a dus tot ce trebuie." O astfel de frontieră de natură spațială este mult mai ușor de controlat solicitând mult mai puțin telespectatorii.

*

*

*

Restructurarea familiei, teritoriilor simbolice pentru comunități virtuale, redimensionarea experienței publice sunt numai câteva fenomene aflate în continuă dinamică, nefinalizate și nefinalizabile prin definiție. Evoluția lor este greu, dacă nu imposibil de anticipat. Aceasta în contextul transferului spațialui comunicational cel puțin parțial din domeniul public în cel privat. Inevitabil se ajunge la o renegociere a frontierelor publică-privat, la o labilizare a graniței celor două spații pentru care marcatorii clasici nu mai funcționează sau cel puțin nu mai pot fi folosiți în aceeași manieră - de unde transformările expuse.

Note și bibliografie

1. M. Maffesoli, *Le Temps des Tribus. Le Declin d'Individualisme dans les Societes de Masse*, Ed. Seuil, Paris, 1991.
2. De remarcat este faptul că, asemenea pozițiilor fixe din față TV-ului, locurile ocupate de fiecare la masa de mijloc erau

- (sunt) prestabilite, semnificația ierarhică a acestora fiind indisutabilă.
3. În fapt nu este vorba de spațiu ci de spații, cel al încăperii televizorului și cele simbolice, create de acesta. Asupra acestei idei se va reveni. René Berger, *Mutuația semnelor*, Meridiane, București, 1978.
- Rev. Secolul 20 - Mass-media**, no. 3-4-5/1983.
- Vintilă Mihailescu et al., "Blocul între loc și locuire", în RCS, no. 1/ 1994.
- Jean Baudrillard, *America*, Ed. Albatros, București, 1994.
- Alberto Negri, Paolo Signorelli, Raffaele de Berti, "Scenes De La Vie Quotidienne", în *Reseaux - Sociologie de la Television: Europe*, no. 44-45.
- Michel Maffesoli, *Le Temps des Tribus. Le Declin d'Individualisme dans les Societes de Masse*, Ed. Seuil, Paris, 1991.
- Michel Maffesoli, "Le retour des tribus", în *Sciences Humaines*, no. 48, 1995.
- Serge Moscovici, "Fenomenul reprezentărilor sociale", în Adrian Neculau (coord.), *Psihologia câmpului social: Reprezentările sociale*, Societatea Știință și Tehnică S.A., București, 1995.